

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยตามแนวศึกษานิเวศวิทยาเชิงสังคม" ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งระเบียบวิธีวิจัยออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาแบบแผนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และส่วนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) กับตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคมทั้งในระดับบุคคล ระดับระหว่างบุคคลคือ ครอบครัวและเพื่อน ระดับสถาบันคือ สถาบันการศึกษา ระดับชุมชน และระดับสังคม เพื่อทราบข้อคิดเห็นและแนวทางต่างๆ ในการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยแบ่งกล่าวรายละเอียดออกเป็น 5 หัวข้อได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การนิยามตัวแปรและการสร้างดัชนี เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยอายุระหว่าง 18-24 ปีที่กำลังศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2551 ไม่รวมมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ ซึ่งจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในปีพ.ศ. 2550 มีจำนวนทั้งสิ้น 492,107 คน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 1)

2) ขนาดกลุ่มตัวอย่างและวิธีเลือกกรณีตัวอย่าง

2.1) ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Yamane (1973: 727) ซึ่งจะได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 400 ราย แต่เพื่อป้องกันความไม่สมบูรณ์ของการออกแบบสอบถาม ตลอดจนเพื่อให้ผลการศึกษามีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเนื่องจากประชากรที่ศึกษามีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดตัวอย่างเพิ่มขึ้น 3 เท่า ให้สอดคล้องกับประเภทของ

สถาบันการศึกษาตามข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาซึ่งมี 3 ประเภท คือกลุ่มสถาบันการศึกษาของรัฐจำกัดรับเต็มและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และกลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 1) ทำให้ได้จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 1,200 ราย

2.2) วิธีเลือกกรณีตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยแบ่งสถาบันการศึกษาทั้งหมดออกเป็น 3 ประเภทตามข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาคือ 1) กลุ่มสถาบันการศึกษาของรัฐจำกัดรับเต็มและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีจำนวนนักศึกษารวม 161,187 คน 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มีจำนวนนักศึกษารวม 163,251 คน และ 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน มีจำนวนนักศึกษารวม 167,669 คน และเนื่องจากจำนวนนักศึกษาของแต่ละกลุ่มมีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดจำนวนตัวอย่างของแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัยในจำนวนที่เท่ากันกลุ่มละ 400 คน จากนั้นผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างแบบง่ายระดับมหาวิทยาลัยโดยจับสลากจากกลุ่มมหาวิทยาลัยละ 2 สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาละ 200 คน

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบง่ายระดับคณะโดยจับสลากมหาวิทยาลัยละ 2 คณะ คณะละ 100 คน

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน โดยให้นักศึกษาชายในแต่ละคณะร้อยละ 43 และนักศึกษาหญิงร้อยละ 57 ตามอัตราส่วนจริงของจำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในปีพ.ศ. 2550 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551: 1) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนประชากรมากที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างนักศึกษาในแต่ละคณะโดยการจับสลากรายวิชาที่เปิดสอนของแต่ละคณะมาประมาณ 1-2 รายวิชา แล้วเข้าไปเก็บข้อมูลจากนักศึกษาทุกคนของคณะที่เข้าเรียนในรายวิชาดังกล่าวและสมัครใจที่จะตอบแบบสอบถาม ในช่วงท้ายหลังเลิกชั้นเรียนให้ครบ คณะละ 100 คนตามสัดส่วนที่ได้กำหนดไว้

3.1.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในสถาบันการศึกษาที่สุ่มได้ โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยให้กรณีตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง (self-administered) เพื่อศึกษาแบบแผนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างได้รับการเชิญให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลรายละเอียดของโครงการวิจัยสำหรับกลุ่มประชากร

หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Patient/Participant Information Sheet) และใบยินยอมของกลุ่มประชากรและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Informed Consent Form) แก่กลุ่มตัวอย่างก่อนการตอบแบบสอบถามทุกครั้ง ทั้งนี้ การเข้าร่วมตอบแบบสอบถามเป็นโดยสมัครใจและกลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิเสธที่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกขณะ โดยไม่สูญเสียประโยชน์ที่พึงได้รับ นอกจากนี้ หากกลุ่มตัวอย่างมีข้อสงสัยประการใดเพิ่มเติม สามารถติดต่อผู้วิจัยได้ตลอดเวลาที่หมายเลขโทรศัพท์มือถือของผู้วิจัย รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจัดเก็บเป็นความลับ หากมีการเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ทั้งนี้หากกลุ่มตัวอย่างไม่ได้รับการปฏิบัติ ตามที่ผู้วิจัยได้ให้รายละเอียดไว้สามารถร้องเรียนได้ที่ คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218-8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

3.1.3 การนิยามตัวแปรและการสร้างดัชนี

การวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระจำนวน 22 ตัวแปร และมีตัวแปรตามจำนวน 1 ตัวแปร โดยมีรายละเอียดของการนิยามตัวแปรและการสร้างดัชนีดังนี้

3.1.3.1 ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระภายใต้ 5 ปัจจัยคือปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยระดับระหว่างบุคคล ปัจจัยระดับสถาบัน ปัจจัยระดับชุมชน และปัจจัยระดับสังคม มีรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยระดับบุคคล

1.1) เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

- ชาย
- หญิง

1.2) อายุ หมายถึง อายุเต็ม (ปี) โดยนับจนถึงวันคล้ายวันเกิดครั้งสุดท้ายก่อนวันให้สัมภาษณ์ของกรณีตัวอย่าง ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221)

1.3) เงินที่ได้รับต่อเดือน หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดโดยเฉลี่ยต่อเดือน (บาท) ที่ได้รับจากผู้ปกครองหรือการหารายได้พิเศษอื่นๆของกรณีตัวอย่าง ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221)

1.4) รายได้ของครอบครัว หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่สมาชิกในครอบครัวได้รับโดยเฉลี่ยต่อเดือน (บาท) ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221)

1.5) การพักอาศัย หมายถึงลักษณะของการพักอาศัยของ นักศึกษามหาวิทยาลัยขณะที่กำลังศึกษา ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221) โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่มคือ

- อยู่ที่บ้านกับบิดา
- อยู่ที่บ้านกับมารดา
- อยู่ที่บ้านกับบิดาและมารดา
- อยู่ที่บ้านกับญาติ
- อยู่หอพักในมหาวิทยาลัย
- อยู่หอพักนอกมหาวิทยาลัย

1.6) ความรู้เรื่องโทษของการบริโภคเครื่องดื่ม

แอลกอฮอล์หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับโทษและอันตรายของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่อาจเกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และต่อสังคม โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบทดสอบความรู้ ด้วยตนเองบนพื้นฐานของข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ (ขวัญตา เลิศวิจิตร กมล, 2539: 18-28; Anspaugh et al., 1997: 227-238; Atters และ Schiff, 1998: 134 - 136; Mullen et al., 1996: 521-544) ประกอบด้วยข้อคำถาม 22 ข้อ (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 225) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงและมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ตอบถูก	1	คะแนน
ตอบผิด/ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	0	คะแนน

ดังนั้น มาตรวัดความรู้เรื่องโทษของการบริโภคเครื่องดื่ม

แอลกอฮอล์จึงมีคะแนนต่ำสุด 0 คะแนน และคะแนนสูงสุด 22 คะแนน

1.7) เจตคติที่มีต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

หมายถึง ความรู้สึกของกรณีตัวอย่างที่มีต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่าสนับสนุนหรือไม่ สนับสนุนให้นักศึกษามหาวิทยาลัยบริโภคหรือไม่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยประกอบด้วยข้อ คำถาม 15 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Simons และ Gaher (2003: 464) และนันทิยา วิ สุทธิภักดี (2545: 109) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 226) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้ เลือกแตกต่างกัน 5 ประการ และมีเกณฑ์การให้คะแนนของคำถามเชิงบวกซึ่งหมายถึงความรู้สึก สนับสนุนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และคำถามเชิงลบซึ่งหมายถึงความรู้สึกไม่สนับสนุน การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ดังนี้

คำถามเชิงบวก	คำถามเชิงลบ		
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	4	คะแนน

คำถามเชิงบวก	คำถามเชิงลบ		
เฉยๆ	เฉยๆ	3	คะแนน
เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

ดังนั้น มาตรฐานวัดเจตคติที่มีต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีคะแนนต่ำสุด 15 คะแนน (สนับสนุนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์) และคะแนนสูงสุด 75 คะแนน (ไม่สนับสนุนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์)

1.8) การรับรู้ความเสี่ยงของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง การที่กรณีตัวอย่างรับรู้ว่ามีโอกาสเสี่ยงที่จะเจ็บป่วยหรือได้รับอันตรายจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Rhodes, Grimley และ Hergenrath (2003: 293) และ Haines et al. (2006: 71) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 227) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงโดยมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการและมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	5	คะแนน
มาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
น้อยที่สุด	1	คะแนน

ดังนั้น มาตรฐานวัดการรับรู้ความเสี่ยงของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จึงมีคะแนนต่ำสุด 5 คะแนน และคะแนนสูงสุด 25 คะแนน

1.9) การรับรู้ความรุนแรงของอันตรายจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง การรับรู้ระดับความรุนแรงของอันตรายที่เกิดขึ้นต่อกรณีตัวอย่างอันเป็นผลมาจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Rhodes et al. (2003: 293) และ Haines et al. (2006: 71) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 227) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการและมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	5	คะแนน
มาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
น้อยที่สุด	1	คะแนน

ดังนั้น มาตรการรับรู้ความรุนแรงของอันตรายที่เกิดจากการ
บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีคะแนนต่ำสุด 5 คะแนน และคะแนนสูงสุด 25 คะแนน

1.10) การรับรู้ประโยชน์ของการไม่บริโภคเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ หมายถึง การรับรู้ถึงผลดีที่กรณีตัวอย่างจะได้รับหากไม่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
โดยประกอบด้วยข้อคำถาม 7 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Rhodes et al. (2003: 293)
และ Haines et al. (2006: 71) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมี
คำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการและมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	5	คะแนน
มาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
น้อยที่สุด	1	คะแนน

ดังนั้น การรับรู้ประโยชน์ของการไม่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
จึงมีคะแนนต่ำสุด 7 คะแนน และคะแนนสูงสุด 35 คะแนน

1.11) การรับรู้ผลที่ไม่พึงปรารถนาของการไม่บริโภค
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง การรับรู้ผลที่ไม่พึงปรารถนาที่จะเกิดขึ้นกับกรณีตัวอย่างหากไม่
บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้แก่ รู้สึกหงุดหงิด เข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนได้ยาก ไม่สามารถคิดงาน
ได้ ถูกเพื่อนล้อเลียนหรือดูหมิ่น รู้สึกไม่เท่ และไม่มีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม โดยประกอบด้วยข้อ
คำถาม 6 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Rhodes et al. (2003: 293) นันทริยา วิสุทธิภักดิ์
(2545: 112) และสุรีพร คนละเอียด (2548: 128) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228) ใช้มาตรวัด
แบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการและมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	5	คะแนน
มาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
น้อยที่สุด	1	คะแนน

ดังนั้น มาตรการรับรู้ผลที่ไม่พึงปรารถนาของการไม่บริโภค
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีคะแนนต่ำสุด 6 คะแนน และคะแนนสูงสุด 30 คะแนน

1.12) ความสามารถในการปฏิเสธคำชักชวนการบริโภค
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง ความสามารถของตนเองในการปฏิเสธคำชักชวนของเพื่อนหรือ
สมาชิกในครอบครัวในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ข้อที่ปรับ

จากคำถามในงานวิจัยของ Reis (2001: 148) (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการ และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด	5	คะแนน
มาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
น้อย	2	คะแนน
น้อยที่สุด	1	คะแนน

ดังนั้น มาตรวัดการรับรู้ความสามารถในการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จึงมีคะแนนต่ำสุด 2 คะแนน และคะแนนสูงสุด 10 คะแนน

2) ปัจจัยระดับระหว่างบุคคล

2.1) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของเพื่อนสนิท

หมายถึง จำนวนเพื่อนสนิทที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาของกรณีตัวอย่าง ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228)

2.2) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของบิดา หมายถึง

การรับรู้พฤติกรรมการบริโภคหรือการไม่บริโภคของบิดา ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาของกรณีตัวอย่าง ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228)

2.3) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของมารดา หมายถึง

การรับรู้พฤติกรรมการบริโภคหรือการไม่บริโภคของมารดา ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาของกรณีตัวอย่าง ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228)

2.4) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของพี่น้องและญาติ

หมายถึง การรับรู้พฤติกรรมการบริโภคหรือการไม่บริโภคของพี่น้องและญาติที่พักอาศัยอยู่ร่วมกัน ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาของกรณีตัวอย่าง โดยไม่รวมถึงบิดาและมารดา เช่น พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย และลูกพี่ลูกน้อง เป็นต้น ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228)

3) ปัจจัยระดับสถาบัน

3.1) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของรุ่นพี่ที่

มหาวิทยาลัยหมายถึง การรับรู้พฤติกรรมการบริโภคหรือการไม่บริโภคของรุ่นพี่ที่มหาวิทยาลัยที่ศึกษาอยู่ในสาขาวิชาเดียวกับกรณีตัวอย่าง ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 228)

3.2) ระยะเวลาในการหาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

บริเวณมหาวิทยาลัย หมายถึงระยะเวลาเป็นนาทีที่กรณีตัวอย่างใช้ในการหาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์บริเวณมหาวิทยาลัย ซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่ภายในมหาวิทยาลัยและภายนอก

มหาวิทยาลัยในเขต 500 เมตรจากรั้วของมหาวิทยาลัย ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 229)

4) ปัจจัยระดับชุมชน

4.1) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของสมาชิกในชุมชน หมายถึง การรับรู้พฤติกรรมการบริโภคหรือการไม่บริโภคของเพื่อนบ้านหรือบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมหอพักเดียวกัน ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ใช้มาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 229)

4.2) ระยะเวลาในการหาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน หมายถึง ระยะเวลาเป็นนาทีที่กรณีตัวอย่างใช้ในการหาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนที่พักอาศัย ใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 229)

5) ปัจจัยระดับสังคม

5.1) การเปิดรับสารรณรงค์ป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หมายถึงความถี่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารการรณรงค์ป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาจากสื่อต่างๆ โดยประกอบด้วยข้อคำถาม 27 ข้อ (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 229) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 3 ประการ และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- บ่อยครั้ง	2	คะแนน
- นานๆครั้ง	1	คะแนน
- ไม่เคยเลย	0	คะแนน

ดังนั้น มาตรวัดการเปิดรับสารการรณรงค์ป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีคะแนนต่ำสุด 0 คะแนน และคะแนนสูงสุด 54 คะแนน

5.2) การเปิดรับสารโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง ความถี่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาจากสื่อต่างๆ โดยประกอบด้วยข้อคำถาม 14 ข้อ (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 230) ใช้มาตรวัดแบบจัดช่วงซึ่งมีคำตอบให้เลือกแตกต่างกัน 5 ประการ และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- บ่อยครั้ง	2	คะแนน
- นานๆครั้ง	1	คะแนน
- ไม่เคยเลย	0	คะแนน

ดังนั้น มาตรวัดการเปิดรับสารโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงมีคะแนนต่ำสุด 0 คะแนน และคะแนนสูงสุด 28 คะแนน

3.1.3.2 ตัวแปรตาม

1) การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง ความถี่ในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานวิจัยครั้งนี้ หมายถึงรวมถึง

เครื่องดื่มน้ำที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ทุกชนิด ได้แก่ เหล้าป่น ค็อกเทล ไวน์คูลเลอร์ ฟันช์ เบียร์ น้ำผลไม้ผสมแอลกอฮอล์ บรันดี เหล้าขาว แชมเปญ วอดก้า ไวน์ รัม วิสกี้ จิน เตกิล่า มาตินี่ สาโทและอื่นๆ ทั้งนี้ไม่รวมถึงยา วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท และยาเสพติดให้โทษชนิดอื่นๆ โดยเป็นข้อคำถาม 1 ข้อที่ปรับจากคำถามในงานวิจัยของ Ring และ Fraser (2005: 22) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548: 239) โดยใช้มาตรวัดแบบอัตราส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 221)

3.1.4 เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

3.1.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยจะใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังได้เสนอไว้ในการนิยามตัวแปรแต่ละตัวแล้วนั้น ใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยแบบสอบถามจะประกอบไปด้วย 3 ส่วน (ดังแสดงในภาคผนวก ก หน้า 220) คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับแบบแผนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย

3.1.4.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เมื่อผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 ท่าน เพื่อพิจารณาและตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงตามเนื้อหา (content validity) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทดสอบเครื่องมือก่อนการเก็บข้อมูลจริง (pre-test) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 40 คน เพื่อปรับปรุงภาษาให้มีความชัดเจน และในส่วนข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ ผู้วิจัยได้ทดสอบความยากง่ายและอำนาจจำแนกร่วมด้วย รวมทั้งได้ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ตามสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (สิน พันธุ์พินิจ, 2549: 192) ในข้อคำถามของตัวแปรที่เป็นการวัดแบบสเกลรวม (summed scale) ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง (ดังแสดงในภาคผนวก ค หน้า 237)

3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

3.1.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและแบบแผนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ใช้การแจกแจงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งนี้แตกต่างกันไปตามระดับการวัดของตัวแปร

3.1.5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แบ่งการวิเคราะห์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 เป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การวิเคราะห์การแปรผันสองทาง (bivariate analysis) โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบง่าย (Simple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม และระบุทิศทางของความสัมพันธ์ดังกล่าวว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่

2) การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง (multivariate analysis) ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มตัวแปรอิสระว่าจะสามารถอธิบายการแปรผันของตัวแปรตามได้ดีเพียงใด และเมื่อควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆแล้ว ตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่อย่างไร จากนั้นใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อหากกลุ่มตัวแปรอิสระที่สามารถอธิบายการแปรผันของตัวแปรตามได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และศึกษาอิทธิพลของกลุ่มตัวแปรอิสระดังกล่าวจะสามารถอธิบายการแปรผันของตัวแปรตามได้ดีเพียงใด ตลอดจนเพื่อให้ทราบว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวสามารถเพิ่มอำนาจการอธิบายการแปรผันของตัวแปรตามได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ก่อนการวิเคราะห์จะมีการทดสอบเงื่อนไขต่างๆในการใช้สถิติดังกล่าวด้วย

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

3.2.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) และผู้เข้าร่วมการสนทนา (participants) แบบเฉพาะเจาะจงจากภาคส่วนต่างๆของสังคมทุกระดับตามแนวศึกษานิเวศวิทยาเชิงสังคมเพื่อสอบถามถึงแนวทางป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย ดังนี้คือ

1) ระดับบุคคล ใช้วิธีการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ยังบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ในปัจจุบันจำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ปัจจุบันเลิกบริโภคแล้วจำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ไม่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำนวน 1 กลุ่ม โดยกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยดังกล่าวมีจำนวนกลุ่มละ 6 - 8 คน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยจากกรณีตัวอย่างที่ได้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณไว้แล้ว โดยมีเกณฑ์การพิจารณาที่สำคัญคือความสมัครใจ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกนักศึกษาที่สมัครใจและยินดีเข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยเท่านั้น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับสะท้อนภาพความเป็นจริงได้อย่างสมบูรณ์

2) **ระดับครอบครัวและเพื่อน** ในส่วนของครอบครัว ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ยังบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ในปัจจุบันจำนวน 3 ครอบครัว ตัวแทนครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ปัจจุบันเลิกบริโภคแล้วจำนวน 3 ครอบครัว และตัวแทนครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ไม่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำนวน 3 ครอบครัว รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 9 ครอบครัว ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนครอบครัวของกรณีตัวอย่างที่ได้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณไว้แล้ว โดยตัวแทนครอบครัวนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักศึกษา ซึ่งอาจเป็นบิดา มารดา หรือญาติสนิท และเกณฑ์การพิจารณาที่สำคัญคือความสมัครใจ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนครอบครัวของนักศึกษาที่สมัครใจและยินดีที่ให้สัมภาษณ์เชิงลึกเท่านั้น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับสะท้อนภาพความเป็นจริงได้อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของเพื่อน ใช้วิธีการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มนักศึกษาจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนสนิทที่ยังคงบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ในปัจจุบันจำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนสนิทที่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ปัจจุบันเลิกบริโภคแล้วจำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนสนิทที่ไม่เคยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำนวน 1 กลุ่ม โดยกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยดังกล่าวมีจำนวนกลุ่มละ 6 - 8 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยจากกรณีตัวอย่างที่ได้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณไว้แล้ว โดยเกณฑ์การพิจารณาที่สำคัญคือความสมัครใจ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกนักศึกษาที่สมัครใจและยินดีที่จะเข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยเท่านั้น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับสะท้อนภาพความเป็นจริงได้อย่างสมบูรณ์

3) **ระดับสถาบันการศึกษา** ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับคณะจำนวน 2 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้บริหารมหาวิทยาลัยแบบเจาะจงจากสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครโดยพิจารณาคัดเลือกผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับคณะที่มีการดำเนินการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในสถาบันการศึกษาหรือภายในคณะอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา

4) **ระดับชุมชน** ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนในกรุงเทพมหานครจำนวน 2 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้นำชุมชนแบบเจาะจงจากชุมชนใน

กรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาคัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีการดำเนินการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ซึ่งชุมชนในการศึกษาค้างนี้หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันในอาณาเขตที่เล็กกว่าเขตการปกครอง ดังนั้นเขตการปกครองหนึ่งอาจประกอบไปด้วยหลายชุมชน ซึ่งแบ่งได้หลายประเภทได้แก่ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง เคหะชุมชน หมู่บ้านจัดสรร และชุมชนเมือง ทั้งนี้เป็นไปตามที่กรุงเทพมหานครได้กำหนดขึ้น โดยจัดทำเป็นประกาศกรุงเทพมหานคร (สำนักพัฒนาสังคม, 2551)

5) ระดับสังคม ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนจากกระทรวงสาธารณสุขที่ดูแลงานด้านนโยบายการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 1 คน ตัวแทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จำนวน 1 คน และตัวแทนจากศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) จำนวน 1 คน โดยผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนดังกล่าวแบบเจาะจงจากหน่วยงานในข้างต้น โดยพิจารณาคัดเลือกตัวแทนของหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการดำเนินการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา

ทั้งนี้ ผู้รับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยทั้ง 5 ระดับดังกล่าวได้รับการเชิญให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มบุคคลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลรายละเอียดของโครงการวิจัยสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Patient /Participant Information Sheet) และใบยินยอมของกลุ่มประชากรและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (Informed Consent Form) แก่กลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยก่อนที่จะสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มย่อยทุกครั้ง ดังนั้น การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยจึงเป็นไปโดยสมัครใจและกลุ่มผู้เข้าร่วมสามารถปฏิเสธการเข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกขณะ โดยไม่สูญเสียประโยชน์ที่พึงได้รับ นอกจากนี้ หากกลุ่มผู้เข้าร่วมมีข้อสงสัยประการใดเพิ่มเติม สามารถติดต่อผู้วิจัยได้ตลอดเวลาที่หมายเลขโทรศัพท์มือถือของผู้วิจัยรวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เข้าร่วม ผู้วิจัยได้เก็บเป็นความลับ หากมีการเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยจะเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ทั้งนี้หากกลุ่มผู้เข้าร่วมไม่ได้รับการปฏิบัติ ตามที่ผู้วิจัยได้ให้รายละเอียดได้สามารถร้องเรียนได้ที่ คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218-8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามที่ร่างขึ้นจากทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องรวมถึงจากข้อค้นพบของการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ทั้งนี้ประเด็น

คำถามจะมุ่งไปที่ข้อคิดเห็นและแนวทางในการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่ม นักศึกษามหาวิทยาลัยตามบทบาทของตนในระดับต่างๆ ทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัวและ เพื่อน ระดับสถาบันการศึกษา ระดับชุมชน และในระดับสังคม โดยตัวอย่างแนวคำถามในการ สัมภาษณ์เชิงลึกและในการสนทนากลุ่มย่อยปรากฏในภาคผนวก ข

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยสรุปบทสัมภาษณ์และบทสนทนา พร้อมความคิดเห็น ประสบการณ์ มุมมอง และเจตคติของผู้ให้ข้อมูล พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลไปตามประเด็นต่างๆตามแนวคำถาม ที่ตั้งไว้และตามประเด็นใหม่ที่ปรากฏขณะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย ทั้งนี้มีการอ้างคำพูด (quotation) ของผู้ให้ข้อมูลประกอบ